

Aj! Det gör on-!

Interjektioner i det japanska språket

Douglas Jern

Abstract

Interjections are a group of some of the more overlooked words in the field of linguistics. Many people see them as meaningless noise or non-words without purpose. It follows that many people consider them to be completely instinctive utterances which we can use freely. The flaw in this argument becomes clear when one looks at a language other than one's native language, as the interjections often differ considerably between languages.

This essay seeks to provide a clear definition of the term interjection, and to compare a few common Swedish interjections to their Japanese counterparts, the purpose of this being to highlight the similarities and differences between the interjections of the two languages. In addition, a study of the use of adjectival bases as interjections in the Japanese language will be made. Which adjectival bases can be used, and what factors determine which ones that can be used, will be investigated. A tentative proposition of these interjections used indirectly will also be made.

Keywords: adjektivstam, interjektion, japanska, svenska

Konventioner och förkortningar

I denna uppsats kommer kursivering användas för att beteckna japanska ord i löpande text. Enkelcitation används vid exempelord i löpande text, medan dubbelcitation betecknar ett direkt citat. För transkribering av japanska ord används en något modifierad version av Hepburn-systemet. Långa vokaler kommer att skrivas ut fonetiskt, istället för med makroner. Ordet 感動詞(interjektion) skrivs således som *kandooshi*. Alla översättningar är mina egna om inget annat anges.

Vidare kommer följande förkortningar att användas i uppsatsen:

INJ = Interjektion

LOK = Lokativ

INS = Instrumentalis

INT = Interrogativ

GEN = Genitiv

KOP = Kopula

SP = Satsfinal partikel

TOP = Topikmarkör

NEG = Negerande form

VU = Värdeuttryck

PU = Påkallare för uppmärksamhet

SF = Svorsord och sociala fraser

FM = Fortsättningsmarkörer

Innehållsförteckning

Abstract	2
Konventioner och förkortningar	3
1 Inledning	5
1.1 Syfte.....	5
1.2 Metodologi.....	6
1.3 Disposition.....	6
2 Interjektioner	7
2.1 Definition.....	7
2.1.1 Japanska lingvisters definitioner.....	7
2.1.2 Wierzbickas definition.....	8
2.1.3 Martins definition.....	11
2.1.4 En kombinerad kategorisering.....	12
2.2 Svenskan.....	13
2.2.1 Oj.....	13
2.2.2 Hmm.....	14
2.2.3 Helvete.....	15
2.2.4 Goddag.....	15
2.3 Japanskan.....	16
2.3.1 Oya.....	16
2.3.2 Eeto.....	17
2.3.3 Chikushoo.....	18
2.3.4 Konnichiwa.....	18
3 Interjektioner av adjektiv	20
3.1 Inledning.....	20
3.2 Två sorters adjektiv.....	21
3.3 Undersökning.....	22
3.3.1 Naga.....	22
3.3.2 Atsu.....	23
3.3.3 Kowa.....	24
3.3.4 Kusa.....	25
3.3.5 Uma.....	25
3.4 Diskussion.....	26
4 Slutsats	29
Bibliografi	30
Bilaga: Exempel på adjektiv i japanskan	32
Adjektiv som kan kortas ned till interjektioner.....	32
Adjektiv som kan kortas ned, men som är ovanliga.....	33
Adjektiv som inte kan kortas ned till interjektioner.....	34

1 Inledning

En del av språket som så gott som alla människor använder sig av otaliga gånger per dag i vardagslivet, men som trots det får föga utrymme i läroböcker och klassrum, så till den grad att det inte är en överdrift att påstå att den ignoreras helt i många språkutbildningar, är interjektionerna. Denna klass av ord kan vid en första anblick tyckas vara väldigt simpel och dess användande förefaller komma helt naturligt när vi talar, som om av instinkt. Erving Goffman menade att interjektioner är primära ljud, snarare än ord, och kallade dem för "response cries"(Goffman 1981: 99).

Goffman menade alltså att interjektioner är ord som vi utan att tänka på det utbrister när våra känslor svämmar över. Goffmans tankegångar implicerar dock att interjektioner skulle vara just instinktiva och naturliga läten. Detta kan förefalla rimligt om vi talar det språk vi växt upp med, och vet vilka interjektioner vi använder i olika situationer, men det räcker att bara ha studerat ett språk annat än sitt modersmål för att inse att interjektionerna skiljer sig markant från ett språk till ett annat, i de flesta fall så till den grad att det är omöjligt att gissa sig till en interjektions konventionella betydelse utan att ha några förkunskaper om den. Man måste alltså lära sig interjektioner precis som alla andra glosor, även om det bara rör sig om ett enstavigt utrop; att vi svenskar utropar 'aj' när vi gör oss illa är ju helt naturligt för oss, men hade vi försökt överföra denna till synes naturliga reaktion till japanskan, hade utropet inte alls låtit lika naturligt. Det japanska ordet *ai* betyder nämligen 'kärlek,' en betydelse som skiljer sig radikalt från den svenska homofona interjektionen. (Jern 2010)

Interjektioner skiljer sig alltså mycket från ett språk till ett annat, inte i den mening att begreppet interjektion är helt annorlunda beroende på språket, den övergripande definitionen att interjektioner är ord som på ett eller annat sätt uttrycker människors känslor står fast. Däremot skiljer sig orden i sig så till den grad att en instinktiv användning av interjektioner är något som en talare helt enkelt måste lära sig och öva sig i medvetet, så länge det inte rör sig om hans/hennes modersmål.

1.1 Syfte

Det är med ovannämnda i åtanke som jag skriver denna uppsats. Jag vill ge en klar definition av begreppet interjektion, samt ge exempel på vanligt förekommande interjektioner i svenskan och japanskan, jämföra deras betydelser och ursprung och försöka finna motsvarigheter i de båda språken.

Vidare kommer jag i den andra delen av uppsatsen att presentera min egen undersökning av ett särskilt fenomen inom japanska interjektioner, nämligen användandet av adjektivstammar som enhetliga uttryck.

Detta fenomen har tidigare nämnts både av Sansom (1928), och av Martin (1975), men nämns i båda fallen endast mycket kort, och varken Sansom eller Martin lägger ner mer än ett par meningar på dem. Jag vill mera djupgående reda ut vilka adjektivstammar som kan användas på detta sätt, samt varför vissa inte används.

1.2 Metodologi

För att kunna skriva den här uppsatsen har jag tagit ett antal uppslagsverk till hjälp, bland andra Nationalencyklopedin och den japanska *Koujien*. Jag har även använt mig utav forskning av Anna Wierzbicka, en lingvist som är väl insatt bland annat i ämnet interjektioner. Med hjälp av japanska grammatikor och forskning har jag kunnat jämföra den japanska lingvistikens syn på interjektioner med den svenska, samt se vilka interjektioner som är vanligt förekommande.

För att få svar på frågan om vilka adjektivstammar som kan respektive inte kan användas som interjektioner har jag tagit en japansk informant till hjälp. Tillsammans har vi utarbetat en lista över adjektivstammar som kan och brukar användas som interjektioner. Det är i huvudsak utifrån denna lista jag kommer att dra mina slutsatser om varför vissa adjektivstammar kan användas som interjektioner och varför vissa inte kan det.

1.3 Disposition

Uppsatsens första del kommer att beskriva och förklara interjektioner i allmänhet, först genom att ge en generell definition av vad en interjektion är, samt sedan genom att jämföra exempel på interjektioner från svenskan respektive japanskan.

Den andra delen kommer att presentera min egen undersökning av användandet av adjektivstammar som interjektioner i det japanska språket. Därefter följer en diskussion om varför man kan använda vissa adjektivstammar medans andra inte går att använda på det här sättet. Diskussionen kommer att leda fram till en slutsats, som presenteras i slutet av uppsatsen.

2 Interjektioner

Den här delen av uppsatsen kommer att handla om interjektioner i generella drag. En grundläggande definition av begreppet interjektion kommer att göras, och det är utifrån den som resten av uppsatsen i fortsättningen kommer att utgå. Därefter kommer exempel på vanliga svenska interjektioner och deras användningsområde att tas upp, följt av en motsvarande del om interjektionerna i japanskan. Likheter respektive skillnader mellan de båda språkens interjektioner, och en granskning av deras ursprung och betydelser kommer att presenteras.

2.1 Definition

En interjektion är, enligt Nationalencyklopedin, ”en klass av oböjliga ord, normalt använda som syntaktiskt självständiga yttranden”(NE 2011). Till interjektioner räknas värdeuttryck såsom 'aj', 'usch', 'fy', handlingssignaler såsom 'sch', 'ptro', 'pst', svarsord såsom 'ja' och 'nej', sociala hälsningsfraser såsom 'hej' eller 'god morgon' etc. (NE 2011) Det finns dock mer utförliga definitioner, gjorda av lingvister från flera olika länder. Vad de säger om ämnet kommer att presenteras härnäst.

2.1.1 Japanska lingvisters definitioner

Eftersom denna uppsats berör ämnet interjektioner i svenskan och japanskan är det naturligt att granska japanska lingvisters definition av begreppet interjektioner.

Keizou Miura beskriver interjektioner som ”muntliga uttryck som uttrycker en persons känslor.” (Miura 1926: 160) Han är dock tydlig med att poängtera att eftersom ord som 'sorg', 'lycka' etc. har med känslor att göra, så gör en sådan beskrivning att även de kan ses som interjektioner. Därför markerar han bestämt att interjektioner är ord som yttras helt spontant när man upplever en stark känsla.(Miura 1926: 160) Detta synsätt känns igen i Goffmans verk, då han, som vi tidigare observerat, också definierar interjektioner på detta sätt.

Kiyomon Anda refererar till en japansk lärobok där interjektioner beskrevs som ”enhetliga uttryck som innehöll kvaliteter som får dem att likna meningar.” (Anda 1928: 165) Vidare sades det att interjektioner inte är av större vikt i skriftligt språk, men att de genom historien använts flitigt muntligt. Anda har även argumenterat för att interjektioner bör definieras som ord i sig, och inte förväxlas eller likställas med adverb, som många japanska lingvister gör, troligen på grund av att de i diskurs ofta följs av modifierande uttryck, och därför uppfattas som ett prefix. (Anda 1928: 163)

Anledningen till att man dock inte bör se interjektioner som adverb eller prefix, menar Anda, är att man i muntligt språk använder sig av interjektioner som enhetliga uttryck så ofta att de i praktiken får samma kvaliteter som en fullständig mening. (Anda 1928: 163)

Shinkichi Hashimoto skriver om interjektioner att de i sig själva inte innehåller något som visar att de gör ett avbrott i meningen. Man kan dock göra en mening enbart utav en interjektion. (Hashimoto 1933: 166) Han tar bland annat upp exemplet *Hai, soo desu* (Ja, så är det), och poängterar att man lika gärna skulle kunna ta ut interjektionen *hai* ur meningen och göra om exemplet till två meningar: *Hai. Soo desu.* (Ja. Så är det.) (Hashimoto 1933: 166) En interjektion kan alltså yttras som en egen mening. Detta är en grundläggande bit information som stämmer in på alla interjektioner, enligt i stort sett alla lingvisters definitioner.

Nu har vi sett en handfull japanska lingvisters grundläggande definitioner av begreppet interjektion. Det bör dock noteras att dessa definitioner är ganska gamla vid det här laget. Dock syns många av insikterna och idéerna kring begreppet återkomma i senare forskning om interjektioner, vilket tyder på att det är en relativt stabil företeelse, som inte har förändrats märkbart under de senaste 80 åren. Närmast kommer en granskning av Anna Wierzbicka forskning i ämnet att presenteras.

2.1.2 Wierzbickas definition

Anna Wierzbicka skriver följande om interjektioner i sin bok *Cross-Cultural Pragmatics*:

An interjection can be defined as a linguistic sign (1) which can be used on its own, (2) which expresses a specifiable meaning, (3) which does not include other signs (with a specifiable meaning), (4) which is not homophonous with another lexical item that would be perceived as semantically related to it, and (5) which refers to the speaker's current mental state or mental act (for example I feel... , I want... , I think... , I know...). (Wierzbicka 1991: 290)

Ett problem som uppstår här är att sekundära interjektioner, det vill säga interjektioner som är skapade av andra ord, inte räknas som interjektioner, då de är homofona med en annan lexikalisk enhet (till exempel 'fan', 'järnspikar'). Men detta tar Wierzbicka också med i beräkningen, då hon ger följande omformulering av villkor (4):

A possible solution to this difficulty would be to rephrase condition (4) in such a way as to allow for homophony with certain categories of signs [...] but not with others [...]. Tentatively, we might propose the following: (4) which is not homophonous with another lexical item whose meaning would be included in its own meaning [...]. (Wierzbicka 1991: 291)

Med denna modifikation av reglerna för att definiera en interjektion kan nu även de sekundära interjektionerna räknas in, så länge de i diskursen yttras utan att referera till sin egen betydelse. I följande exempel kan vi se skillnaden mellan ett ord använt som en interjektion och som ett vanligt substantiv:

(Ex 1a) Järnspikar, jag glömde stänga av spisen!

(Ex 1b) Den här asken är full med järnspikar.

I (Ex 1a) här ovan yttras ordet 'järnspikar' som en interjektion. Talaren talar inte om några faktiska järnspikar, utan tar enbart till ordet som ett kraftuttryck. Följaktigen är det en sekundär interjektion. I (Ex 1b) däremot, refererar ordet till sin egentliga betydelse, spikar av järn, och kan därmed inte ses som en interjektion. Dessutom blir ett ords användning som interjektion helt uppenbar om man tar bort det ifrån meningen. Om det stämmer som vi tidigare observerade, att en interjektion är ett självständigt syntaktiskt yttrande, följer att den inte har en betydelseskiljande funktion i meningen den ingår i, och därför kan tas bort utan att meningens innebörd förändras semantiskt eller grammatiskt.

(Ex 2a) Jag glömde stänga av spisen!

(Ex 2b) *Den här lådan är full med.

I ovanstående exempel blir detta uppenbart. (Ex 2a) är en helt korrekt mening, även utan ordet 'järnspikar', medan (Ex 2b) blir ofullständig utan det. Detta är skillnaden mellan ett ord använt som referens till sin allmänt antagna betydelse, och använt som en sekundär interjektion.

Primära interjektioner kallas de utrop som inte är riktiga ord i semantisk mening, utan som enbart används som interjektioner. Hit hör utrop som 'aj', 'oj', 'usch' etc. Betraktar man dessa utifrån Wierzbickas villkor blir det omedelbart tydligt att de är interjektioner, eftersom de kan användas för sig själva, inte är homofona med någon annan lexikalisk enhet, samt refererar till talarens känslomässiga inställning till situationen vid taltillfället. Allt detta visas i exemplet nedan:

(Ex 3a) Oj, vilken överraskning!

Den primära interjektionen 'oj' brukar användas för att uttrycka överraskning, bestörtning eller liknande plötsliga reaktioner.(NE 2011) Det är dock inte så att interjektioner beskriver en känsla, utan den snarare manifesterar känslan verbalt. Här kan man tydligt se Wierzbickas villkor gälla; 'oj' kan (1) användas helt för sig själv, vilket hade resulterat i följande exempel:(jmf. Hashimoto 1933:166)

(Ex 3b) Oj! Vilken överraskning!

Interjektionen 'oj' (2) uttrycker en specifik innebörd, i det här fallet 'förvåning.' Den (3) innehåller inte några andra lingvistiska tecken, och är (4) inte homofon med någon annan lexikalisk enhet som kan förefalla semantiskt relaterad, och slutligen (5) refererar den till talarens känslomässiga inställning, i det här fallet naturligtvis 'förvåning' eller 'upprymdhet.'

Vidare har Wierzbicka även delat in interjektionerna i olika kategorier enligt de mentala tillstånd talaren befinner sig i vid yttrandetillfället. De grupper som hon föreslår är (1) emotiva interjektioner, som uttrycker att talaren känner något, (2) volitiva interjektioner, som uttrycker att talaren vill något, (3) kognitiva interjektioner, som uttrycker att talaren tänker något, eller vet något. Nedan följer exempel ur de tre kategorierna:

Emotiv: 'usch'

Volitiv: 'hallå'

Kognitiv: 'aha'

I ovanstående exempel uttrycker 'usch' hur talaren känner sig.(Antagligen äcklad eller fördömande.) 'Hallå' uttrycker att talarens vilja, dvs. talaren vill att någon ger honom/henne uppmärksamhet. 'aha' uttrycker att talaren tänker något, och har kommit fram till ett resultat.

Det är dock inte alltid så enkelt att dela in interjektionerna på detta sätt, något som även Wierzbicka medger.(Wierzbicka 1993: 291) Bara i exemplet 'aha' här ovan blir det tydligt att interjektioner ofta kan fylla mer än en funktion vid varje givet tillfälle. Att utropa 'aha' när man kommit på lösningen på ett problem, till exempel, uttrycker inte nödvändigtvis bara att man tänker något, utan även att man känner något, glädje över att man har lyckats, en känsla av stolthet eller triumf etc. Vidare kan interjektioner såsom 'hmm', 'aha' och 'ja' fungera som back-channeling i en konversation, dvs. att de yttras av lyssnaren i respons till talarens yttranden för att visa att lyssnaren förstår det som sägs och följer med i samtalet.(Makino, Tsutsui 1995: [46])

På grund av interjektionernas förmåga att fylla flera olika funktioner på det här sättet, är det viktigt att komma ihåg att ovanstående indelning bör ses som riktlinjer, och inte som absoluta regler.

Härefter följer en granskning av Samuel Martins definition av begreppet interjektioner, anpassad för det japanska språket.

2.1.3 Martins definition

Om interjektionerna i det japanska språket säger Martin att de står utanför den välinformerade meningens domän, och han kallar dem för ”interjections” eller ”interjectional phrases”.(Martin 1975: 1041) Han nämner även att många av interjektionerna är ”characteristically set off from the rest of the discourse by major junctures and are often accompanied by special voice qualifiers and intonation features.”(Martin 1975: 1041) Detta stämmer väl överens med Wierzbickas definition av begreppet, då det faktum att interjektionerna ofta är frångående resten av diskursen innebär att de kan yttras som helt självständiga uttryck, och alltså inte medför någon egentlig betydelseskilnad till yttrandet.

Martin delar även in de japanska interjektionerna i fyra grupper, som jag valt att kalla Värdeuttryck (VU), Påkallare för Uppmärksamhet (PU), Svorsord och Sociala Fraser (SF), samt Fortsättningsmarkörer (FM).(Martin 1975: 1041) Martin anger inga specifika namn på grupperna i denna indelning; alla namnen är mina benämningar, gjorda utifrån de interjektioner de innefattar.

1. Värdeuttryck. (VU) Ord som uttrycker talarens sinnesstämning eller emotionella reaktioner på ett intryck. ex. *ee, chikushoo, yoshi*
2. Påkallare för Uppmärksamhet. (PU) Ord som talaren använder i syfte att få en reaktion från den tilltalade. ex. *oi, hora*
3. Svorsord och Sociala Fraser. (SF) Ord som besvarar PU, samt ord som används i allmänt accepterade sociala situationer. ex. *arigatoo, hai, un*
4. Fortsättningsmarkörer. (FM) Ord som talaren yttrar för att visa att han/hon ämnar fortsätta tala, även om konversationen stannat upp. ex. *eeto, soo da ne, anoo¹*

1 För fler exempel på interjektioner i det japanska språket, se Martin 1975 samt Hinds 1986.

Denna indelning gör ingen skillnad på primära och sekundära interjektioner, utan delar enbart in interjektionerna efter deras användningsområde i diskursen. Det bör även göras tydligt att en typ av ord som traditionellt räknas som interjektioner, de ljudhärmande orden, inte ingår i Martins lista. Detta på grund av hur specifika de ljudhärmande orden i japanska är, de hamnar i en egen egen ordklass, där de beskrivs och förklaras mycket utförligt.

2.1.4 En kombinerad kategorisering

Om vi jämför Martin's kategorisering av interjektionerna med Wierzbickas kan vi se många likheter mellan vissa av grupperna, samt att många av interjektionerna i de olika grupperna är väldigt lika varandra, och beroende av kontext kan anta olika funktioner i diskursen. Vi kan till exempel se att interjektionen *anoo*, exemplifierad ovan i gruppen FM, som är väldigt snarlik det som kallas för 'fillers,' beroende på kontext även kan anta funktionen av en PU, något som framgår i exemplena nedan.(Jern 2010)

(Ex 4) Anoo, otearai wa doko ni arimasu ka?
Ursäkta(PU) toalett TOP var finnas SP
Ursäkta, var ligger toaletten?

(Ex 5) Otearai wa, anoo, kono rooka no migigawa ni arimasu yo.
Toalett TOP ehm(FM) den här korridor GEN höger sida finnas SP
Toaletten finns, ehm... på höger sida av den här korridoren.

I (Ex 4) ser vi *anoo* användas som en PU, som vanligen används då man vill visa reservation inför det man är i stånd att säga, eller för att förbereda lyssnaren på att man kommer att ställa en fråga eller göra ett uttalande.(Makino, Tsutsui 1995) I (Ex 5), å andra sidan, ser vi den användas som en FM, använd då talaren stannar upp för att tänka innan han/hon gör sitt nästa yttrande. *Anoo* används då för att visa att man fortfarande ämnar fortsätta tala, men att man av någon anledning, t.ex. att man i huvudet tänker igenom sin formulering eller letar efter rätt ord, tillfälligt gör ett uppehåll i yttrandet, men fortfarande har mer kvar att säga.(Jern 2010) Flera andra interjektioner kan på samma sätt anta flera olika funktioner, vilket gör en definitiv indelning så gott som omöjlig. Det bästa som går att göra är en indelning som fungerar som en riktlinje, och sedan beroende på kontext ta hänsyn till de modifieringar som uppstår.

Varken Wierzbickas eller Martins indelningar är alltså definitiva, men så länge man är medveten om att interjektioner kan höra till mer än en grupp beroende på kontexten vid yttrandetillfället kan kategorierna fungera som grundläggande riktlinjer vid analys av interjektioner. Det är dock troligen enklare att vända på processen, alltså att granska en interjektion och utifrån dess användande i kontexten applicera tidigare nämnda riktlinjer på den vid bestämmandet av dess funktion. Det är detta nästa del av uppsatsen kommer att ta i bruk, när den tar upp ett antal exempel på vanligt förekommande interjektioner i svenskan och japanskan.

2.2 Svenskan

Från svenskan kommer fyra exempel på vanligt förekommande interjektioner att tas upp. Två av dem är primära interjektioner, och de två andra sekundära. En granskning av deras funktioner och praktiska användning, samt en undersökning av deras betydelser och ursprung kommer att genomföras. Jag börjar med de primära interjektionerna 'oj' och 'hmm'. Sedan kommer jag att ta upp de två sekundära interjektionerna 'helvete' och 'goddag'.

2.2.1 Oj

'Oj' är, i det svenska språket, en interjektion som används för att uttrycka förvåning, överraskning, tidigare upplevd spänning etc. (NE 2011) I svenskan kan man säga 'oj' om väldigt många saker, både i positiv och negativ bemärkelse. Man kan till exempel utropa ett glatt 'oj' när man stöter på en gammal bekant som man inte sett på länge. Å andra sidan kan man "oja sig", alltså upprepa ett ynkligt 'oj' när man ligger sjuk eller upplever en ihållande smärta någonstans i kroppen.

Man kan även använda 'oj' för att skydda sig om man råkat göra något som kan leda till problem för en själv, som ett sätt att avsäga sig ansvaret. Till exempel kan ett barn som råkat välla en blomkruka lite skamset säga 'oj' när en förälder kommer rusande. Då fungerar 'oj' på sätt och vis också som ett uttryck för förvåning; barnet vill visa att det blev överraskat av det som hände, följaktligen var det inte meningen, och ansvaret för olyckan försvinner. Samma funktion kan ses på motsatt håll också; den vuxne kan med ett 'oj' visa empati för barnet och mildra det som sägs därefter.

'Oj' kan även användas på ett sarkastiskt eller tillrättavisande sätt, som i exemplena nedan:

(Ex 6) Oj då! Orkade du inte längre? (Sagt till någon som brutit ett maratonlopp efter att ha skrutit om sin kondition)

(Ex 7) Oj då! Du glömde visst ta av dig stövlarna! (Sagt till ett barn som klampat in på mattan med leriga stövlar.)

'Oj' används däremot inte för att uttrycka direkt ilska eller irritation (Men (Ex 7) här ovan kan sägas uttrycka en indirekt irritation). Att använda sig av 'oj' för att uttrycka ilska skulle låta onaturligt för de flesta svenskar.

Om vi applicerar Wierzbickas villkor på interjektionen 'oj' bör vi kunna se att det i de flesta sammanhang är en emotiv interjektion, då den uttrycker att talaren känner något, t.ex förvåning. Man kan dock även räkna vissa funktioner som volitiva, som i (Ex 7), där talaren vill att barnet tar av sig stövlarna. Detta är dock ett ganska specifikt fall. Enligt Martins modell räknas 'oj' vanligtvis följaktigen som VU.

Interjektionen 'oj' kan härledas till slutet av 1500-talet, (Den kan dock ha uppkommit tidigare) och användes då för att uttrycka smärta.(NE 2011) Denna funktion finns fortfarande kvar, men övriga användningsområden har utvidgats med åren.

2.2.2 Hmm

'Hmm' används i huvudsak vid tillfällen då man tänker över något, eller snarare när man vill indikera åt någon att man tänker över något. Man uttrycker eftertanke, och möjligen tveksamhet. (NE 2011) Detta är en vanlig interjektion i flera europeiska språk, både svenskan och engelskan använder 'hmm' på samma sätt. 'Hmm' kan, beroende på tonläge och längd, nyanseras väldigt specifikt. Ett långt, utdraget 'hmm' kan indikera att man inte håller med om något som sagts, men tvekar att säga det rakt ut. Ett lika utdraget 'hmm' kan i en annan kontext, indikera att man noga tänker över det som sagts, och överväger sina möjligheter. 'Hmm' kan också användas för att visa att man ämnar att säga något, men måste tänka lite på hur man ska formulera sig.

Utav detta kan man se att 'hmm' i många sammanhang används som en kognitiv interjektion, ofta som en FM. Den kan dock även vara en emotiv interjektion, i det fall man vill uttrycka tvekan inför eller motstånd mot ett uttalande.

Historien bakom 'hmm' kan härledas långt tillbaka: 1618 enligt Nationalencyklopedin. Det är

dock troligt att interjektionen uppkom ännu längre tillbaka, och förmodligen har haft ungefär samma användningsområde sedan den uppkom. Anledningen till detta är förmodligen att 'hmm' är en väldigt enkel interjektion att uttala oavsett vilket språk man har som modersmål; det krävs enbart att man med stängd mun utstöter ett utdraget läte.

2.2.3 Helvete

'Helvete' är en sekundär interjektion i det svenska språket som i huvudsak används som en svordom. Med anledning av detta används den ofta som en emotiv interjektion för att uttrycka ilska, frustration, smärta eller besvikelse. En man som på sin dagliga morgonpromenad råkar slå huvudet it en lyktstolpe kan i smärta och frustration utropa 'helvete.' Interjektionen kan även användas för att förstärka eller betona något, oftast i negativa sammanhang.

Ordet 'helvete' kommer av orden 'hel', som lånades in i svenskan från ett annat germanskt språk, och 'vite.' Tillsammans bildar de en innebörd som betyder ungefär ”straff i dödsriket.” (NE 2011) Dessa ord blev sedan till 'helvete' och kom att referera till dödsriket, dit syndares själar skickades för att straffas. Betydelsen har sedan utvidgats till att inkludera hemska situationer, bland annat i idiomatiska uttryck som till exempel 'ett rent helvete,' som används för att beskriva en jobbig, hemsk eller mardrömslik situation.

Att 'helvete' används som svordom, och att den anses som en grov sådan, beror säkerligen på det stora inflytande som kristendomen haft på det svenska samhället genom historien. Helvetet var en plats som allmänt beskådades med skräck och förakt, och de negativa åsikterna kom att innebo ordet självt, vilket gjorde det till en svordom, ett tabubelagt ord som anses fullt att yttra.

2.2.4 Goddag

'Goddag' används som en hälsningsfras, något mer formell än 'hej'. Den används dagtid, vilket går att utläsa ur den ursprungliga betydelsen av interjektionen. 'God' och 'dag' sätts ihop till ett ord, och genom att yttra det önskar man den tilltalade en god dag.

Det finns dock ett alternativt sätt att använda interjektionen 'goddag' på, nämligen sarkasm. Man kan använda ett överdrivet betonat 'goddag' som svar på en fråga eller ett yttrande som man anser naivt eller vars svar borde förefalla uppenbart. Vanligt förekommande är det idiomatiska uttrycket 'goddag yxskaft', som används för att markera att den fråga eller det yttrande som man just fått höra är urbotat dumt eller förvirrat. Detta uttryck härstammar från en gammal folksaga om en döv man som satt och täljde på ett yxskaft, och som när han blivit tilltalad av en förbipasserande förutsatte att han blivit tillfrågad om vad han arbetade på, och svarade 'ett yxskaft'.(NE 2011)

'Goddag' är alltså från början en fras med innebörden att önska någon en god dag. Men, likt andra interjektioner i kategorin SF har betydelsen mer eller mindre fallit i glömska, och uttrycket har blivit till en stereotyp interjektion för att hälsa på någon under dagtid. Det sarkastiska användandet kan dock ses som en VU, då man genom att säga den visar att man ser ner på eller förlöjligar den man tilltalar på grund av det han/hon nyss sagt.

2.3 Japanskan

Härnäst kommer två primära och två sekundära interjektioner från japanskan att presenteras. Interjektionerna *oya*, *eeto*, *chikushoo* och *konnichiwa* kommer att tas upp. Tanken är att motsvarigheter till de tidigare presenterade svenska interjektionerna ska granskas. Hur pass lika de är, samt på vilket sätt de skiljer sig i funktion, betydelse och ursprung kommer att visas.

2.3.1 Oya

Interjektionen *oya* kan i många fall motsvara svenskans 'oj' i funktion. Den kan yttras för att uttrycka en förvånad eller överraskad reaktion på ett intryck.

(Ex 8) Oya, moo ni ji ni natta no ka?
INJ(oj), redan kl.2 blivit SP
Oj, är klockan redan 2?

I (Ex 8) ser vi *oya* användas för att uttrycka överraskning. Detta är antagligen, liksom svenskans 'oj', den vanligaste användningen av *oya* i japanskan. Den kan dock, precis som 'oj' kan i svenskan, användas på ett sarkastiskt sätt:

(Ex 9) Oya, moo teikoo shinai no desu ka?
INJ(oj) ej längre motstånd göraNEG KOP INT
Oj då, tänker ni inte göra mer motstånd?

Ovanstående exempel är taget ur TV-spelet *Tales of the Abyss*, och yttras av karaktären Jade Curtiss efter att ha besegrat en grupp fiender. Liksom 'oj då' i (Ex 6) uttrycker *oya* i (Ex 9) inte så mycket förvånning som sarkasm, ett hån mot fienden som var för svag för att göra mer motstånd. På samma sätt uttrycker 'oj då' i (Ex 6) ett hån mot den mallige idrottaren som inte kunde leva upp till sitt skryt.

Däremot kan *oya* inte användas på samma sätt som 'oj' när det gäller att ”oja sig.” Man kan heller inte använda *oya* för att avsäga sig ansvaret för en olyckshändelse, som man kan med 'oj' i vissa fall. Ett litet barn som av misstag slagit sönder en tallrik kan alltså inte säga *oya* för att visa att det inte var meningen. Detta förklarade min informant på följande sätt: Man använder inte *oya* om något som man orsakat själv; *oya* används bara för att visa att man reagerar på ett intryck utifrån. I och med detta kan då en vuxen som kommer rusande och upptäcker det skamsna barnet stående bland porlins-skärvorna säga *oya*, vilket ger det som sägs härnäst en mildare ton, på samma sätt som 'oj' i svenskan.

Oya är en gammal interjektion som kan spåras tillbaka till Edo-perioden (1603-1868). Användningsområdet har inte förändrats mycket sedan dess. Enligt vad vi har bekräftat ovan används den i huvudsak som en emotiv interjektion, en VU som ofta uttrycker förvåning eller överraskning, men som även kan anta en lätt sarkastisk funktion beroende på sammanhanget. I stora drag liknar den svenskans 'oj', och skulle, med reservation för de specifika användningsområdena som skiljer sig språken emellan, antagligen kunna sägas vara dess japanska motsvarighet. Man bör dock hålla i minnet att *oya* till skillnad från 'oj' inte används om något man orsakat själv.

2.3.2 Eeto

Eeto är en interjektion som används väldigt ofta i japanskan. Liksom svenskans 'hmm' eller 'eh', eller japanskans *anoo*, används den i huvudsak som en FM när man letar efter rätt ord, kommit av sig, eller av någon annan anledning måste tänka en stund innan man talar (Makino, Tsutsui 1995: [48]). Den kan dock, olikt *anoo*, inte användas som en PU när man tilltalar andra människor. Den används enbart i de fall då talaren vill visa att han/hon tänker efter eller kontemplerar något.

Beroende på sammanhanget kan *eeto*, liksom 'hmm' i svenskan, uttrycka tvekan eller tvivel inför ett yttrande.

(Ex 10) A: *Kinyoobi, karaoke ni ikanai ka?*

A: Ska vi inte gå på karaoke på fredag?

B: *Eeto...konshuu wa chotto isogashiindesu kedo...*

B: Hmm...Jag är lite upptagen den här veckan...

I (Ex 10) är person B antagligen inte särskilt pigg på att gå på karaoke, men istället för att säga detta rakt ut väljer han/hon att använda sig av *eeto* för att visa att han/hon kan ha andra planer inför fredagen. Denna funktion liknar svenskans 'hmm' väldigt mycket, då båda indirekt antyder att man

är tveksam inför något som man nyss hört, men för artighetens skull inte uttrycker sin tvekan direkt.

Liksom 'hmm' kan eeto alltså sägas vara en kognitiv interjektion, en FM, i och med att den vanligast yttras för att visa att man tänker någonting, eller att man söker efter rätt ord att yttra härnäst. Beroende på sammanhang kan den även uttrycka en viss mån av tvekan inför ett yttrande.

2.3.3 Chikushoo

Liksom svenskans 'helvete' anses *chikushoo* allmänt vara ett fult ord, en slags svordom, som inte lämpar sig att yttras i formella eller fina sammanhang, och helst inte överhuvudtaget. Som interjektion fyller den oftast funktionen att uttrycka frustration, ilska eller besvikelse, och kan även användas för att förolämpa någon. (*Koujien* 2008)

Ursprungligen betyder ordet *chikushoo* boskap. Det kan tyckas underligt att ett sådant till synes oförargligt ord blivit till en svordom. Men det finns en historia bakom detta. Under tidsperioden från början av 1100-talet fram till 1800-talet fanns det i Japan en klass av människor som ansågs lägre stående än andra. Dessa kallades *eta*, och de fick ta hand om de av samhället ansedda smutsigaste arbeten som fanns, som att avrätta dödsdömda brottslingar och ta hand om liken av boskap som dött i sjukdom och liknande (*Koujien* 2008). Döden ansågs av Shintoismen vara en smutsig företeelse, och död boskap borde då varit något av det mest smutsiga som kunde upptäckas. Ordet *eta* blev dock mindre och mindre politiskt korrekt, och man började referera till den klassen som *chikushoo*, då de ofta arbetade med boskap (Lidé 2011). *Chikushoo* kom i sin tur att bli mer laddat på grund av detta, och blev gradvis till en svordom.

Att 'helvete' och *chikushoo* motsvarar varandra så väl beror med all säkerhet på just det faktum att de är svordomar. Genom att yttra dem bryter man alltså medvetet mot ett socialt tabu, och ordet får en mer eller mindre chockerande effekt. Utav detta är det logiskt att anta att man genom att bryta mot ett socialt tabu vill visa en stark känsla. Följaktigen kan vi konstatera att svordomar i huvudsak används som emotiva interjektioner.

Även om de ursprungliga betydelserna av orden 'helvete' och *chikushoo* skiljer sig, så har de samma funktion. Man kan dock se likheter även i betydelserna. Det kristna helvetet ansågs i det svenska samhället som en ond och avskyvärd plats, vilket medgav att ordet i sig blev laddat och tabubelagt. På samma sätt ansågs *chikushoo* när det blivit en eufemism för den lägre stående samhällsklassen *eta* som ett tabubelagt ord. Båda orden refererade alltså ursprungligen till något som samhället ansåg som fult eller ondskefullt, vilket ledde till att orden blev svordomar, som i sin tur flitigt används som emotiva interjektioner.

2.3.4 Konnichiwa

Om svordomar liknar varandra språk emellan, så liknar sociala fraser varandra ännu mer. De är i ännu högre grad konstruerade av samhällets principer, som är väldigt lika vilket samhälle man än ser på. Att hälsa på någon som man möter är en allmänt antagen princip i de flesta samhällen. Följaktigen kan man tveklöst säga att *konnichiwa* är japanskans motsvarighet till svenskans 'goddag'. Den yttras när man hälsar på folk under dagtid, och är artig nog att yttras till sin lärare eller chef, men informell nog att sägas till sina vänner och bekanta, även om det finns kortare hälsningsord till hands. Likheten mellan *konnichiwa* och 'goddag' vad gäller funktion är så gott som fullständig, så länge man granskar interjektionerna inom ramen för sitt vardagliga bruk. Vi har dock observerat en alternativ funktion hos svenskans 'goddag', nämligen den sarkastiska funktionen. Denna funktion kan dock, enligt min informant, inte *konnichiwa* anta.

Konnichiwa är en förkortning av frasen *konnichi wa gokigen ikaga desu ka?* (Ett artigt sätt att fråga: 'Hur står det till idag?'). (*Gogen yurai jiten* 2011) Frasen har sedan förkortats till enbart *konnichiwa*, och används som en allmän hälsning under dagtid, precis som svenskans goddag. Det är nog förmodligen vanligare att vi i svenskan bara säger 'hej' när vi hälsar på folk, även om vi inte känner dem. I Japan, där större vikt läggs vid artighet och en respektabel distans till folk man inte är bekant med, skulle det sannolikt vara mindre passande att använda en kortare, mer intim hälsning till folk andra än sina nära vänner eller familj, därav det mera utbredda användandet av *konnichiwa* jämfört med svenskans goddag. Att den används så vanligt kan också vara en anledning till att den sarkastiska funktionen, eller något idiomatiskt uttryck i vilket *konnichiwa* ingår, inte finns. Man kan alltså se *konnichiwa* som en renodlad SF.

3 Interjektioner av adjektiv

Denna del av uppsatsen är tillägnad min egen undersökning. Användandet av adjektivstammar som interjektioner i det japanska språket kommer att undersökas. Vilka adjektivstammar som kan användas, vilka som inte kan det, samt varför det förhåller sig på detta sätt, kommer att diskuteras. Undersökningen innefattar inte nominaladjektiv.

3.1 Inledning

Ett fenomen i det japanska språket som snabbt fångade mitt intresse är användandet av adjektivstammar som interjektioner. Dessa interjektioner är väldigt vanligt förekommande, och det mest välkända exemplet är förmodligen interjektionen *ita*, som bildats av adjektivet *itai* (smärtsamt). Man har alltså tagit bort ändelsen från adjektivet och lämnat kvar själva adjektivstammen, som får stå som ett enhetligt yttrande. Detta fenomen uppmärksammades redan 1928, då Sansom i sin *An Historical Grammar of Japanese*, skriver:

In the modern everyday colloquial, ejaculations like *A ita!* 'It hurts!', *O atsu!* 'It's hot!', are used by speakers who wish to relieve rather than to express precisely their feelings. Thus also *O kowa!* 'I'm frightened!' *A kusa!* 'What a smell!'. (Sansom 1928: 101)

Utöver detta nämner Sansom inte mer om dessa adjektivstammar som yttras som interjektioner, men det går direkt att se deras funktion. Att han dessutom skriver att de används för att lätta på sina känslor snarare än att uttrycka dem precis stämmer också överens med definitionen som gjorts tidigare i denna uppsats. De yttras inte för att man vill beskriva hur man känner, utan yttras för att uttrycka en reaktion på ett starkt intryck, t.ex. en plötslig smärta. Martin tar också upp fenomenet i sin *A Reference Grammar of Japanese*, där han skriver:

The adjectival base can occur by itself as an exclamation: *Oo, kowa!* 'Oh, frightful!'; [...] *Oo Samu!* 'Oh how cold it is!'; *Atu!* 'It's hot!'; *Aa, ita!* 'Ouch, it hurts!'. (Cf. The occurrence of the adjectival noun in similar exclamations [...] *Kirei!*² 'Pretty!' [...]). (Martin 1975: 399)

Den ovannämnda interjektionen *itai* används vid tillfällen då talaren upplever en plötslig smärta, och man kan säga att den i svenskan skulle motsvaras av interjektionen 'aj.' Att i svenskan använda sig av denna typen av adjektivförkortning skulle förmodligen inte fungera lika bra, då vi inte har samma regelbundna adjektivändelser som i japanskan. I just det här fallet är det tveksamt om vi i svenskan ens skulle utnyttja oss av ett adjektiv för att beskriva en plötslig smärta. I de flesta fall uttrycker vi oss antagligen som i exemplet nedan:

2 *Kirei* är ett nominaladjektiv, vilka skiljer sig från de vanliga adjektiven i japanskan. (Egen anmärkning)

(Ex 11) Ita! Itai yo!
INJ(Smärtsa-) Smärtsamt SP
Aj! Det gör ont!

Det vore nu enkelt och logiskt att anta att alla adjektiv i japanskan på samma sätt kan kortas ned till denna interjektionsform. Men, det vore att förhastiga sig, för även den här till synes enkla konstruktionen har regler och begränsningar. Exemplet nedan visar en av de adjektivstammar som inte kan användas som en interjektion.

(Ex 12)* Utsukushi! Sono booshi, doko de katta no?
INJ(Vacke-) den där hatt var LOK köpte SP
Vad vacker! Var köpte du den där hatten?

Adjektivet *utsukushii* (vacker) kan inte kortas ned till sin stam på det här sättet. Det finns förutom det en mängd andra adjektiv som inte heller kan kortas ned (se Bilagan). Utöver detta finns det gränsfall, adjektivstammar som skulle kunna användas, men gör det mycket sällan.

3.2 Två sorters adjektiv

Innan undersökningen presenteras bör skillnaden mellan de två olika sorters adjektiv som finns i det japanska språket klargöras. Det finns dels de vanliga adjektiven, som vi på svenska brukar kalla 'i-adjektiv', och som på japanska heter *keiyooshi*. De böjs alla efter tempus enligt samma mönster, och är den typ av adjektiv som kan kortas ned på ovannämnda sätt. Sedan finns de så kallade nominaladjektiven, på japanska *keiyodooshi*. De böjs inte på samma sätt som i-adjektiven, utan modifieras med hjälp av kopula, t.ex. *kirei da*, där *kirei* betyder 'vacker' och *da* är kopula. Följande exempelmening skulle troligen vara en mer korrekt variant av (Ex 12):

(Ex 13) Kirei! Sono booshi, doko de katta no?
Vacker (Utan Kopula) den där hatt var LOK köpte SP
Vad vacker! Var köpte du den där hatten?

Ett nominaladjektiv kan förvisso yttras utan kopula, som i (Ex 13) ovan, men då detta inte modifierar själva ordet i sig, eftersom utelämnandet av kopula är den enda förändring som sker, anser jag inte att nominaladjektiven faller inom räckvidden för min undersökning.

3.3 Undersökning

Företeelsen att använda adjektivstammar som interjektioner har alltså uppmärksammats tidigare, men just vilka av dem som går att använda har inte tidigare undersökts. I den här delen kommer jag att visa exempel på några av de adjektivstammar som enligt min informant kan användas som interjektioner.

Eftersom alla dessa interjektioner bildas av adjektiv och yttras som en reaktion på ett intryck, är det naturligt att se dem alla som emotiva interjektioner. Genom att yttra någon av dem visar man att man är överraskad eller på något sätt emotionellt påverkad av intrycket. Följaktigen kommer de alla att räknas som VU. Fem exempel på adjektivstammar som fungerar kommer att tas upp.

3.3.1 *Naga*

Stammen av adjektivet *nagai* (lång) kan fungera som en interjektion. Denna interjektion yttras således när man ser eller hör talas om, något som är mycket långt, I det fall man ser något är det självklart att man kan säga *naga*. Detta kallar jag för direkt användning. Det kan se ut såhär:

(Ex 14) A: Oi, asoko miro yo!
(Hallå, kolla där borta!)
B: Nani? Mienai yo!
(Vad? Jag ser inget!)
A: Hebi ga iru yo!
(Där är en orm!)
B: Doko da? A, **naga**! Nanda, ano hebi wa?
(Var då? A, vad lång! Vad är det där för en orm?)

(Ex 14) är ett exempel på *naga* använt direkt, alltså vid ett synintryck. Ute i regnskogen upptäcker två forskningsresande en lång orm. Person B, som från början inte såg ormen, för plötsligt syn på den och utropar överraskat *naga*.

I det fall man hör talas om något är det troligt att längden på det föremål man just fått berättad för sig är mycket längre än man hade föreställt sig, alltså blir man överraskad och kan säga *naga*. Detta kallar jag för indirekt användning. Det kan se ut som i exemplet nedan:

(Ex 15) C: Atarashii hebi o hakken shita to kiita ga...

(Jag hörde att du upptäckt en ny orm...)

A: Hai, subarashii hebi desu yo.

(Ja, det är en magnifik orm.)

C: Soo ka. Nagasa wa?

(Jaså. Hur lång är den?)

A: 6 meeteru desu yo.

(Den är 6 meter lång.)

C: **Naga!** Ittai donna hebi nanda yo?

(Vad lång! Vad hela friden är det för en orm?)

I (Ex 15) ser vi *naga* användas indirekt, när person C fått höra från person A om den ovanligt långa orm som A och B nyligen upptäckt. Person C, som antagligen vet en del om ormar, hade inte väntat sig att den skulle vara så lång, och yttrade därför *naga* i sin förvåning. Denna indirekta användning fungerar inte för alla interjektionerna, något som kommer att diskuteras i nästa del.

3.3.2 *Atsu*

Stammen av adjektivet *atsui*³ (het) fungerar som en interjektion, och kan yttras vid tillfällen då man rör vid ett hett föremål eller tar en tugga av en väldigt varm maträtt.

(Ex 16) A: Ne, renji kara nabe wo tottekureru?

(Du, kan du ta grytan från spisen?)

B: Wakatta... **Atsu!** Aa...itakatta na...

(Jadå... Vad hett! Aa... det kändes...)

A: A, ki wo tsukete ne! Nabe wa kitto atsui kara.

(Å, var försiktig! Grytan är nog varm.)

B: Ima sara ka yo...

(Och det säger du nu...)

³ Det finns två adjektiv i japanskan som båda uttalas *atsui*, men de syftar på olika saker. Det ena syftar på varm väder eller klimat, medan det andra syftar på varma substanser och föremål. Det är det andra som tas upp i avsnitt 3.3.2.

I (Ex 16) ser vi en direkt användning av *atsu*, när person B ovetande tar i den heta grytan och bränner sig. Enligt min informant kan man dock inte använda *atsu* indirekt; det låter onaturligt. Man skulle däremot kunna använda *ita* i en liknande situation, något som känns igen i svenskan, där vi kan yttra ett sympatiskt 'aj' när vi får höra att någon skadat sig. En sådan användning skulle dock vara mycket informell, och används troligen inte så ofta, menar min informant.

3.3.3 Kowa

Stammen av adjektivet *kowai* (skrämmande) kan användas som en interjektion, och kan användas både vid synintryck och hörselintryck. Direkt användning kan se ut så här:

(Ex 17) A: Oi, kisama! Ore no kao mirunjanee zo!
(Du din skitstövel! Glo inte på mitt ansikte!)
B: Sumimasen! Sonna tsumori ja...!
(Förlåt mig! Jag menade inte att...)
A: Fuzakeru na! Koroshiteyaru zo!
(Driv inte med mig! Jag slår ihjäl dig!)
B: **Kowa!** Dare ka tasukete!
(Hu, så hemskt! Rädda mig någon!)

Att hamna i bråk med yakuzan, den japanska maffian, som person A i (Ex 17) gjort, är förmodligen en obehaglig upplevelse, och att få höra ett dödshot från en sådan person kan nog få en att utbrista *kowa*. Här efter följer ett exempel på indirekt användning.

(Ex 18) A: Sore de, ano de kai yatsu ga "Fuzakeru na! Koroshiteyaru zo!" to itte sa...
(Och sedan sa den där store typen, "Driv inte med mig! Jag slår ihjäl dig!"...)
C: **Kowa!** Sore de anata wa doo shita no?
(Hu, så hemskt! Och vad gjorde du då?)
A: Mochiron, aitsu o yattsuketa ze!
(Jag spöade upp honom, så klart!)

Person A lyckades på något sätt ta sig ur knipan och berättar för person C om sina bravader. För effektens skull överdriver person A för att imponera på person C. Person C får höra om hotet i andra hand och yttrar *kowa* om det. På detta sätt kan *kowa* användas indirekt.

3.3.4 *Kusa*

Stammen av adjektivet *kusai* (illaluktande) kan användas som en interjektion, något som Sansom tidigare har observerat. Självfallet används den i huvudsak i situationer då talaren upplever en oangenäm lukt, som i exemplet nedan:

(Ex 19) A: Aa, onaka suite na! Reizooko ni nani ka aru ka na...

(Åå, jag är hungrig! Undrar om det finns något i kylen...)

A: Nani kore? **Kusa!** Nattoo da!

(Vad är det här? Fy, vilken stank! Det är nattoo!)

Ovetande om innehållet öppnar person A en omärkt förpackning i kylskåpet, och upptäcker att det är nattoo, jästa bönor. Oberedd på den obehagliga lukten blir A överraskad och utbrister *kusa*. Enligt min informant känns *kusa*, liksom *atsu*, också onaturlig att använda indirekt.

3.3.5 *Uma*

Stammen av adjektivet *umai* (gott) kan användas som en interjektion, i situationer så man äter något och finner det delikat, som i exemplet nedan:

(Ex 20) A: Doozo, tabete kudasai!

(Varsågod och ta för dig!)

B: **Uma!** Kore, hontoo ni omae ga tsukutta no ka?

(Vad gott! Har du verkligen lagat det här?)

Person B, överraskad av hur god maten som person A lagat var, utbrister *uma*. Person B hade förmodligen inte väntat sig att person A var kapabel att laga så god mat, och blev därför så pass överraskad att han utbrast *uma*. Enligt min informant skulle det kännas konstigt att använda *uma* indirekt. Hon påpekade också att det i huvudsak är män som använder ordet *umai* om mat, istället för det mer neutrala ordet *oishii* (med samma innebörd), och att det av den anledningen även borde vara i huvudsak män som skulle använda interjektionen *uma*.

Nu har fem exempel på adjektivstammar som kan användas som interjektioner angivits. I nästa del kommer anledningen till varför de fungerar, samt anledningen till varför vissa andra inte fungerar, att diskuteras.

3.4 Diskussion

Vad är då anledningen till att vissa adjektivstammar fungerar medan vissa inte gör det? Den mest uppenbara anledningen som min informant nämnde är hur svåra eller lätta orden är att uttala. Det förhållandevis långa adjektivet *utsukushii* (vacker) är ett av de adjektiv som inte kan kortas ned och användas som en interjektion. I det fall man vill yttra en interjektion som uttrycker samma mening som den tilltänkta interjektionen *utsukushi* skulle ha gjort, kan man som i (Ex 13) använda sig av nominaladjektivet *kirei* istället. Då *kirei* och *utsukushii* uttrycker ungefär samma betydelse, så väljer en talare att använda det ord som är kortast och lättast att uttala. Detsamma kan ses i *oishii* och *umai*, som båda uttrycker samma betydelse, dvs. 'gott' eller 'delikat'. Det är dock mycket lättare att korta ner *umai*, som i sig redan är ett kort ord, än att korta ner *oishii*, och på grund av detta väljer man att göra det.

Det finns andra adjektiv som är förhållandevis korta, men som trots detta inte används. *Ookii* (stor) är ett av dem. Anledningen till att *ookii* inte används är delvis uttalet; det är enligt min informant helt enkelt ”jobbigt att säga det.” Men det finns en annan faktor som avgör varför man inte använder bl.a *ookii*: Det faktum att det finns liknande ord som har ungefär samma betydelse, men som är antingen kortare eller lättare att säga. Detta observerades i (Ex 12) och (Ex 13) där den tilltänkta interjektionen *utsukushi* ersattes med det betydligt kortare och mer lättuttalade ordet *kirei*.⁴ Vad gäller *ookii* kan man istället använda adjektivstammen av adjektivet *dekai* (enorm), ett ord som både är lättare att uttala och vars betydelse också kan ge ett starkare intryck. I vissa fall då det inte finns några andra adjektiv (eller nominaladjektiv) med liknande betydelse används ord som kan verka långa och svåra att uttala trots allt, exempelvis kan stammen av adjektivet *mabushii* (ljus/bländande) användas som en interjektion. Detta kan bero på att det inte finns något annat adjektiv som uttrycker att man blir bländad så effektivt som *mabushii* gör. Omvänt finns det adjektivstammar som inte fungerar just på grund av att de är för korta. *Ii* (bra), *ooi* (många) och *tooi* (avlägsen) är några exempel.

Trots detta finns det ett antal adjektivstammar som logiskt sett borde fungera men som inte gör det. *Kiiroi* (gul) är ett sådant exempel. Både *akai* (röd) och *aoi* (blå) fungerar, så varför skulle då inte *kiiroi* göra det? Eftersom *kiiroi* beskriver färgen gul kan det ju inte finnas något annat adjektiv som har samma betydelse; en färg har ju bara ett namn. Är det då så att det helt enkelt inte finns någon specifik interjektion att använda om man blir överrumplad av ett föremåls gula färg? Det verkar vara så. Min informant höll fast vid att man inte säger *kiiroi* för att det är jobbigt att uttala,

4 Observera här att även nominaladjektiv kan ersätta en tilltänkt adjektivstam som inte fungerar. Man är vid yttrandetillfället enbart ute efter ett ”ord med samma betydelse” och lägger således ingen vikt vid ordklassen.

och därför uttrycker sig på något annat sätt om man blir överraskad av någonting gult.

En annan faktor som troligen kan avgöra om en adjektivstam fungerar eller inte är adjektivets ursprungliga betydelse. Då dessa interjektioner är av typen VU yttras de i huvudsak i reaktion på ett starkt eller oväntat intryck. Med den hypotesen i åtanke är det logiskt att adjektiv såsom *tsumaranai* (tråkig), *mezurashii* (sällsynt), och *kurushii* (smärtsamt/prövande) inte fungerar, då betydelsen de uttrycker inte ger ett ögonblickligt intryck, utan snarare utgör en situation som spänner en längre tidsintervall. Det är ju inte vanligt att man helt plötsligt finner en situation tråkig; det krävs att man har befunnit sig i situationen en stund för att man ska kunna ha en uppfattning om huruvida den är roande eller inte.

Vad gäller direkt och indirekt användning av dessa interjektioner verkar en avgörande faktor vara det sinne som stimuleras av intrycket i fråga. I avsnitt 3.3 togs fem exempel upp; en interjektion för varje sinne. De interjektioner som kunde användas indirekt var *naga* och *kowa*, medan *atsu*, *kusa* och *uma* inte kunde användas indirekt. *Naga* yttrades som en reaktion på ett synintryck, och *kowa* som reaktion på ett hörselintryck. Utav detta kan man anta att intryck som berör just dessa sinnen är lättare att förmedla till andra. Det är förvisso sant att vi alla upplever verkligheten lite olika beroende på våra sinnen, men just syn och hörsel kan sägas vara de två mest objektiva sinnen. Något som talar för detta är att intryck på dessa två sinnen kan bevaras och upprepas exakt som de tedde sig första gången, t.ex. med hjälp av en bandspelare, kamera, diktafon etc. Detsamma går inte att göra lika lätt med känsel-, smak-, eller luktintryck. Därmed kan man säga att syn och hörsel är lättare att förmedla exakt till andra, på ett sätt så att de förstår exakt hur man menar. Om man som i (Ex 15) berättar för någon om en 6 meter lång orm, är det mycket lätt för den man talar med att föreställa sig en bild av en jättelik orm, och på så sätt ta del av det intrycket i andra hand. Likadant är det med (Ex 18) när man berättar om vad någon sagt. Lyssnaren får då ta del av hörselintrycket i andra hand.

Huruvida något smakar gott, eller luktar illa, är dock mycket mer subjektivt, och därmed mycket svårare att förmedla exakt. Bara genom att få höra att något luktar illa kan man knappast föreställa sig exakt hur det luktar, och man kan därmed inte bli helt övertygad av det. Om man däremot får höra en liknelse, till exempel att någonting luktade som ruttna ägg, kan man få en bättre referenspunkt att förhålla sig till och kan därmed föreställa sig luktintrycket lättare. Problemet med liknelser är att även de är subjektiva, i synnerhet de positiva liknelserna. Vad som smakar eller luktar illa är i regel mer allmänt vedertaget än vad som smakar eller luktar gott. På grund av detta är det svårt att exakt förmedla lukt- eller smakintryck. Vad gäller känsel är det ungefär likadant, men det finns ett tydligt undantag som kan ses i både svenskan och japanskan, nämligen empatiskt

användande av interjektionerna 'aj' respektive *ita*. Denna företeelse verkar vara vanligare i svenskan, där vi kan säga 'aj' när vi får höra om eller se någon göra sig illa. I japanskan kan *ita* användas på ungefär samma sätt, men utifrån vad min informant har sagt är det inte lika vanligt, och ett sådant användande skulle antagligen äga rum enbart i informella sammanhang, mellan vänner som känner varandra väl.

Att just denna typen av interjektion kan användas i andra hand har i stor grad med ovanstående stycke att göra, alltså att man måste få en referenspunkt att förhålla sig till för att kunna förstå. Smärta är förvisso ett något vagt uttryck, men det är mycket lätt för vem som helst att förstå och föreställa sig att något gör ont. Detta är förmodligen anledningen till att det indirekta användandet av dessa interjektioner fungerar.

Om det ens finns en så kallad ”indirekt användning” av interjektioner kan diskuteras. Får man höra om ett synintryck från någon annan kan man argumentera att det lika väl skulle kunna ses som en direkt reaktion på hörselintrycket man får av talaren. Jag vill dock markera att man bör göra skillnad på det intryck lyssnaren får av talaren, och det intryck som talaren berättar om. Gör man det kan man påstå att det går att använda interjektioner indirekt. Jag vill dock tydliggöra att jag ännu inte har gett mig in på djupet av denna företeelse, men att det vore mycket intressant att undersöka den vidare.

4 Slutsats

Interjektioner är alltså mer komplicerade än vad som syns vid en första anblick. Mellan språken skiljer sig deras uttal och användningsområden på flera olika sätt. För att kunna använda dem kompetent måste man lära sig dem grundligt. Det skulle säkerligen vara till stor hjälp för nybörjare i ett språk som vill kunna tala det naturligt att få mer vägledning i korrekt användning av vanliga interjektioner i det aktuella språket.

Men även om det finns skillnader, är likheterna inte få de heller, något som kunde ses i jämförelserna mellan svenska och japanska interjektioner i del 2.2 och del 2.3. Att jämföra likheter och skillnader på det här sättet kan vara en bra övning för att lära sig interjektioner mer ingående. Dock är det bästa sättet givetvis att uppleva språket i första hand under en längre period, om man har möjlighet till det.

Vad gäller de japanska adjektivstammarnas användning som interjektioner känner jag att jag har kommit ett steg närmare förståelse. Det finns flera faktorer som avgör vilka stammar som kan användas och vilka som inte kan det, hur långa orden är, hur svåra de är att uttala, vad de betyder etc. Kortfattat kan sägas att de adjektiv som är korta, lätta att säga och som har en betydelse som beskriver något ögonblickligt med stor säkerhet kan användas som interjektioner. Något som jag dock inte har undersökt ordentligt än är hur de kan användas inuti meningar. Jag har även hört min informant använda sig av dessa interjektioner som predikat. Om detta var omedvetet eller inte vore intressant att ta reda på, då det öppnar dörrarna för nya frågor. Hur fungerar det? Finns det begränsningar för vilka interjektioner som kan användas i det här fallet också? Är det en utbredd användning? Svaren på dessa frågor kan jag tyvärr inte ge här, men någon gång i framtiden vore det definitivt intressant att undersöka det. Likaså indirekt användning, i den mån man kan säga att den finns, vore ett mycket intressant forskningsämne.

Sättet att se på interjektioner har inte förändrats så mycket under de senaste 80 åren. Av de flesta ses de som icke-ord som yttras helt reflexmässigt. Men som sagt är interjektioner mer komplicerade än så. Det finns dock ett antal lingvister som forskat djupare om interjektionerna, och talar för att de har en självklar plats i lingvistikens precis som alla andra ord. Rent praktiskt skulle vi ju trots allt inte klara oss utan dem. För tusan!

Bibliografi

Anda, K, *Kokugohoogaisetsu 1928 I Hinshibetsu nihonbunpookooza 6 setsuzokushi kandooshi* 162-165

Goddard, C, *Semantic Analysis* 1998 Oxford University Press, Oxford

Hashimoto, S, *Kokugohooyoosetsu 1933 I Hinshibetsu nihonbunpookooza 6 setsuzokushi kandooshi* 165-167

Hinds, J, *Japanese* 1986 Croom Helm Ltd., Beckenham

Jern, D, *Interjektioner i Svenskan och Japanskan* 2010

Koujien 2008 Iwanami Shoten, Tokyo

Lidé, A, *Fuck in Japanese: svordomar och fult språk i japanskan* 2011

Makino, S & Tsutsui, M, *A Dictionary of Intermediate Japanese Grammar* 1995 The Japan Times Ltd., Tokyo

Martin, S, *A Reference Grammar of Japanese* 1975 Charles Tuttle Co. Rutland, Vermont, Tokyo

Miura, K, *Nihonbunpookooza 1926, I Hinshibetsu nihonbunpookooza 6 setsuzokushi kandooshi* 160-162

Sansom, G, *An Historical Grammar of Japanese* 1928 The Clarendon Press, Oxford

Suzuki, K & Hayashi, O, *Hinshibetsu nihonbunpookooza 6 setsuzokushi kandooshi* 1973 Meiji Shoin, Tokyo

Wierzbicka, A, *Cross-Cultural Pragmatics* 1991 Mouton de Gruyter, Berlin

<http://gogen-allguide.com/ko/konnitiwa.html>, *Gogen yurai jiten*, hämtad 2011-04-22.

goddag yxskaft. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/goddag-yxskaft>, Nationalencyklopedin, hämtad 2011-04-16.

helvete. <http://www.ne.se/lang/helvete>, Nationalencyklopedin, hämtad 2011-04-15.

hm. <http://www.ne.se/sve/hm>, Nationalencyklopedin, hämtad 2011-04-15.

interjektion. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/sve/interjektion>, Nationalencyklopedin, hämtad 2011-04-05

oj. <http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/sve/oj>, Nationalencyklopedin, hämtad 2011-04-05.

Tales of the Abyss 2005 Bandai Namco Games, Tokyo

Bilaga: Exempel på adjektiv i japanskan

Här följer en lista över några av de adjektiv som kan, respektive inte kan, kortas ned till sina verbstammar och användas som interjektioner. Denna lista är inte komplett, men den innehåller många av de vanligaste interjektionerna av den här sorten.

Adjektiv som kan kortas ned till interjektioner

ADJ	INJ
長い <i>nagai</i> = lång	<i>naga</i>
短い <i>mijikai</i> = kort	<i>mijika</i>
太い <i>futoi</i> = tjock	<i>futo</i>
細い <i>hosoi</i> = smal	<i>hoso</i>
薄い <i>usui</i> = tunn	<i>usu</i>
熱い <i>atsui</i> = varm(föremål)	<i>atsu</i>
冷たい <i>tsumetai</i> = kall(föremål)	<i>tsumeta</i>
寒い <i>samui</i> = kall(väder)	<i>samu</i>
重い <i>omoi</i> = tung	<i>omo</i>
軽い <i>karui</i> = lätt	<i>karu</i>
白い <i>shiroi</i> = vit	<i>shiro</i>
黒い <i>kuroi</i> = svart	<i>kuro</i>
青い <i>aoi</i> = blå	<i>ao</i>
赤い <i>akai</i> = röd	<i>aka</i>
でかい <i>dekai</i> = enorm	<i>deka</i>
小さい <i>chiisai</i> = liten	<i>chiisa</i>
すごい <i>sugoi</i> = häftig	<i>sugo</i>
まずい <i>mazui</i> = äcklig	<i>mazu</i>
うまい <i>umai</i> = delikat	<i>uma</i>
きもい <i>kimoi</i> = motbjudande ⁵	<i>kimo</i>

5 OBS! *Kimoi* är i sig en förkortning av *kimochiwarui*, något som känns dåligt, motbjudande etc.

痛い <i>itai</i> = smärtsam	<i>ita</i>
眩しい <i>mabushii</i> = strålande	<i>mabushi</i>
面白い <i>omoshiroi</i> = intressant	<i>omoshiro</i>
危ない <i>abunai</i> = farlig	<i>abuna</i>
高い <i>takai</i> = hög	<i>taka</i>
低い <i>hikui</i> = låg	<i>hiku</i>
ヤバイ <i>yabai</i> = farlig/riskabel ⁶	<i>yaba</i>
近い <i>chikai</i> = nära	<i>chika</i>
少ない <i>sukunai</i> = fåtalig	<i>sukuna</i>
くさい <i>kusai</i> = illaluktande	<i>kusa</i>
怖い <i>kowai</i> = skrämmande	<i>kowa</i>
硬い <i>katai</i> = hård	<i>kata</i>
柔らかい <i>yawarakai</i> = mjuk	<i>yawaraka</i>
ダサい <i>dasai</i> = primitiv/omodern/töntig	<i>dasa</i>
暗い <i>kurai</i> = mörk	<i>kura</i>
明るい <i>akarui</i> = ljus	<i>akaru</i>

Adjektiv som kan kortas ned, men som är ovanliga

楽しい <i>tanoshii</i> = rolig	? <i>tanoshi</i>
切ない <i>setsunai</i> = miserabel	? <i>setsuna</i>

Dessa två är något oklara. Enligt min informant fungerar de teoretiskt sett, men används mycket sällan. Hon sade att *setsuna* kunde användas lite ironiskt om man t.ex läser en bok eller novell som beskriver en mycket sorglig och miserabel situation. Huruvida detta är en allmänt antagen användning är inte fastställt, varför jag listat upp den, tillsammans med *tanoshi*, som även den tydligen skulle kunna användas, som tveksamma.

6 *Yabai* kan även användas i positiv bemärkelse, ungefär som *sugoi*, alltså häftig/imponerande

Adjektiv som inte kan kortas ned till interjektioner

苦しい *kurushii* = provande/smärtsam

醜い *minikui* = ful

美しい *utsukushii* = vacker

大きい *ookii* = stor

黄色い *kiroi* = gul

つまらない *tsumaranai* = tråkig

悲しい *kanashii* = sorglig

珍しい *mezurashii* = sällsynt

恐ろしい *osoroshii* = skräckinjagande

遠い *tooi* = avlägsen

多い *ooi* = många

いい *ii* = bra